

SAOPŠTENJA – ANNOUNCEMENTS

Milan Jovanović Batut - utemeljivač preventivne medicine u Srbiji

Milan Jovanović Batut - Founder of Preventive Medicine in Serbia

Branislava Stanimirov

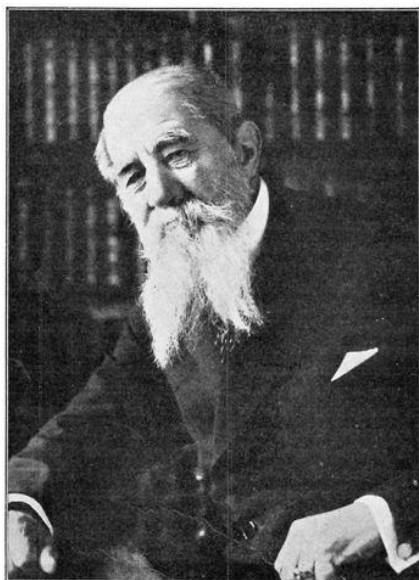
Dom zdravlja „Novi Sad“, Novi Sad, Srbija

Sažetak I nakon 75 godina od fizičkog nestanka Profesora Milana Jovanovića Batuta, on je jedan među retkim u našem narodu koji ne odlaze tako lako u zaborav. Trajno poznat, ostao je jedinstvena pojava po samom nazivu - Batut. Neprevaziđeni zdravstveni prosvetitelj i vaspitač, snagom svog morala, talenta, uma, truda, upornosti i istrajnosti ostvario je delo neprolazne vrednosti. On je svoj život po sopstvenom priznanju posvetio svom narodu, i ne samo svom. Retke su države i narodi koji su imali privilegiju da imaju takve izuzetne ličnosti. Omiljeni učitelj zdravlja bio i ostao.

Ključne reči: Batut, preventiva, prosvetitelj, učitelj

Summary After 75 years of physical disappearance of Professor Milan Jovanovic Batut, he is one among the few of our people who was not forgotten. He has remained a unique phenomenon by the name- Batut. Unsurpassed health educator and the educator, the power of his morality, talent, mind, effort, perseverance and tenacity achieved work imperishable value. He made his work and presence by his own opinion devoted to his population as well as to many others. There is no many countries and peoples who have had the privilege to have such outstanding personality. Popular health teacher he was and remain such for ever.

Key words Batut, prevention, educator, teacher

1847. - 1940.

„Prvi i najprirodniji uslov čovekovog napredka je njegovo zdravlje.....U njemu je lepota, snaga, dugovečnost, svakog pojedinca pa tako i ljudskih zajednica, plemena država i celokupnog čovečanstva“.

„Batut“

Iz biografije:

Rođen je kao Mihail 1847. godine u Sremskoj Mitrovici, gde je i završio osnovnu školu, da bi gimnazijsko školovanje nastavio u Pančevu i Sremskim Karlovcima. Porodični koreni potiču negde između Pirota i Sofije. Rođen je kao deseto dete ove velike porodice. Studije medicine započinje u Beču 1867. godine, a svoje medicinsko znanje sticao je od čuvenih naučnika kao što je patolog Rokitsanski, hirurg Bilrot, internista Škoda i mnogi drugi.

Svoju lekarsku praksu započeo je u Somboru (1878. - 1880) gde je i osnovao časopis Zdravlje u čijem je zaglavnju stajalo: list za lekarsku pouku narodu, što ukazuje da je veoma rano u svom stručnom radu prepoznao značaj zdravstvenog prosvetavanja naroda kao opšte dobro. Iz Sombora odlazi za Crnu Goru. Nakon povratka u Srbiju kao stipendista srpske vlade, zahvaljujući dalekovidosti dr Vladana Đorđevića tadašnjeg načelnika Saniteta odlazi na usavršavanje u poznate medicinske centre u Evropi (Minhenu, Berlin, London, Pariz) gde se usavršava iz bakteriologije i higijene. Tokom svog stručnog usavršavanja susreće se sa vrhunskim stručnjacima iz pojedinih oblasti medicine, sa njima saraduje, a među njima su Petenhofer osnivač moderne higijene na Medicinskom fakultetu u Minhenu, bakteriolog Robert Koh i Lefler, ruski naučnik Bubnov, Mečnikov koji je radio kod Luja Pastera, učio je u Listerovom Institutu u Londonu... Bio je oženjen, ali se o

njegovom porodičnom životu malo zna. Nije se bavio politikom, niti je bio pripadnik bilo koje stranke, pošto je zapazio opasnost od merenja vrednosti po partijskim bojama i partijskoj delatnosti. Umro je u Beogradu 11.septembra 1940. godine. (3, 4, 5)

Profesionalni rad

Nema mnogo lekara i zdravstvenih poslenika koji su do te mere obeležili jedan period u istoriji Srbije, kao što je to učinio dr Milan Jovanović Batut. On spada u rodonačelnike higijene i preventivne medicine, njegove ogromne zasluge su za zdravstveno prosvetavanje naroda tako da se smatra zdravstvenim prosvetiteljem. On je jedan od najvećih lekara i humanista u novijoj istoriji Srbije, uspostavio je savremenu medicinu u državi i osnovao Medicinski fakultet u Beogradu. Njegov najveći napor bio je usmeren ka unapređenju narodnog zdravlja kroz primenu preventivnih mera u čitavom društvu, zatim uvođenje higijene, preventivne i socijalne medicine u studije medicine i u kliničku praksu. Bio je prvi koji je prepoznao važnost medicinske terminologije u srpskom jeziku i potrebu njegove zaštite od nepotrebne zamene srpskih reči stranim. Prepoznao je koliko mogu da budu opasni po zdravlje ljudi neki proizvodi, često nazvani lekovima, koje reklamiraju neobrazovane osobe, naročito u sredinama u kojima u kojima je nedovoljna zdravstvena prosvetčenost. Gledajući danas, možemo samo konstatovati da je reklamiranje proizvoda za unapređenje zdravlja i danas veoma prisutno i mnogo ozbiljnije nego u vreme dr Batuta. (1, 5)

Objavio je oko 170 radova, knjiga i saopštenja, još za vreme studija počeo je da se bavi istraživačkim radom. Objavio je više zapaženih tekstova, među kojima je i prva knjiga iz oblasti medicine „Zdravlje za napredak naše dece“, koje je izdala Matica srpska 1877. godine, za koje je rečeno da je napisano Dositejevim načinom i Vukovim jezikom. (4)

Bio je naš najuporniji i najplodonosniji zdravstveni prosvetitelj napisavši 57 knjiga i brošura, članaka na stotine: „Muž i žena“, „Pouka o čuvanju zdravlja“, „Bukvica zdravlja“, „Bukvica bolesti“, „Branik od zaraza“, „Građa za medicinsku terminologiju“, „Nedelja i praznici“, „Pijanstvo“, „Trudna žena“, „Porodilja“, „Dete u prvoj godini života“, „Seljačka kuća“, „Medicinski fakultet u Srbiji“, „Jektika“, „Bukvica za veselu braću“, „Mati i dete“, „Luj Paster“, „Detinji plač i majčina milost“, „Neženje i staroženje“, „Preporodaj“ itd. (7). Počeo je sa pisanjem u mladosti u Sremskim Karlovcima uređujući đачki časopis „Venac“, a 1867. novosadska „Danica“ objavila je njegovu prvu pesmu. Kao student 1872. napisao je raspravu o Rokitsanskom, slavnom Čehu, svom profesoru patologije u Beču i pokretaču renesanse bečke medicine. (4)

Batut je znao da kaže: „Znanje treba da prodre u narod. Kako? Knjiga se mora narodu dodvoriti, a koja to ne ume, ili neće, slabo će se primiti, ma bila najčistija i najjasnija istina.“ Sam je ovako okarakterisao svoj način pisanja: U izlaganju birao sam one staze, kojima obično ljudi hode, kad izlažu svoje misli i osećaje. Naš narod je živahan pa mu je i način takav. Kratke i jedre izreke, prirodni prelazi s jednoga na drugo, žive i jasne slike, česta upoređenja sa poznatim i

običnim, zgodni primeri iz života i prirode, pesma, prirečica i poslovice. Snaga i sila piščeva je u njegovom načinu. Da bi utvrdio za narod najpodesniji način - treba narod upoznati. Batut se pridržavao tog postulata istrajno i temeljno. Njegove knjige su najviše prevedene na češki i bugarski. (5, 6, 7)

Batut je još od studentskih dana bio oženjen Nemicom Barbarom - Bety Jaisl sa kojom nije imao dece. Decu je neizmerno voleo i za njima tugovao do kraja života. Dvoje dece iz svoje šire porodice smatrao je svojom a ona su ga volela i poštovala kao najrođenijeg. Upravo je zdravlju dece i porodice posvetio najveći deo svog rada shvatajući ogroman značaj porodice za svakog pojedinca i za opstanak naroda. Jačina ličnosti, beskompromisnost i hrabrost omogućile su Batutu da odoli mnogim pritiscima i ostane dosledan sebi i svojim uverenjima. Nadživeo je mnoge savremenike ali je dobročinstvom i iskrenom ljubavlju za ceo narod, iznova uspevao da okupi oko sebe ugledne ličnosti i da zajedno sa njima nastavi rad. (5, 7)

Zadržao je bistar um do kraja života. Poslednje tri godine živeo je povučeno u prizemlju kuće u Gospodar Jovanovoj 49 u Beogradu, vredno pišući na dvorišnoj terasi gotovo sve do svoje smrti 11. septembra 1940. Vukova bista na radnom stolu, portreti Luja Pastera, Roberta Koha i Frensis Galtona na zidu radne sobe govore o njegovim uzorima. (5, 7)

Batut je posedovao nesumnjiv književni dar i sa ogromnom ljubavlju pisao je knjige za narod. Iako slabog zdravlja, uspeo je da poživi 93 godine govoreći : „I u trošnom čamcu se može daleko otploviti“. Značaj urednog života i brige za zdravlje pokazao je i dokazao na sopstvenom primeru. Radom, ljubavlju za druge i nesebičnim davanjem, sam je sebi za života podigao spomenik. Ne mora čovek imati krila genija da se popne nebu pod oblake. I smišljenim i istrajnim korakom može se popeti na te visine. Upamtimo tu njegovu misao, njegovo nepokolebljivu veru u vrednost borbe za život. (5, 7)

Njegove aktivnosti bile su raznovrsne, ali su uvek bile usmerene na unapređenje zdravlja celog naroda, a to se odnosilo naročito na poboljšanje fizičkog i moralnog zdravlja u celini. To se moglo postići kroz jasnu viziju kako primeniti mere i aktivnosti u prevenciji bolesti, što je bilo bazirano na dobro proučenim karakteristikama, navikama, običajima, načinu života, ishrani i ponašanju naroda. (1, 4, 5)

Prva grupa aktivnosti: primenom svih mera treba započeti još od dečijeg uzrasta i to kroz njihovo usmeravanje, prosvetavanje, poučavanje i podučavanje, uopšte kako u oblasti vaspitavanja, higijene, ishrane, školovanja i dr. Mnogim aktivnosti za unapređenje zdravlja bili su obuhvaćeni i radno sposobni ljudi, kao i stare i iznemogle osobe. Veliki broj istraživanja postoje na temu prevencije, kao što su: Prilog higijeni seoskih škola, Hrana naše seljačke dece u osnovnoj školi, Telesno vaspitanje, Dete u prvoj godini života, Čistoća i red, Hrana, vazduh, toplota, svetlost i zemljište i drugi. (1, 4,)

Druga grupa istraživanja i radova odnosila se direktno na određeni zdravstveni problem: (o koleri, sifilisu, kožne bolesti, jeftika...) (1, 4,)

Treća grupa istraživanja i radova odnosila se na mnoge kategorije koje su značajne za društvenu zajednicu: zaštita dece, sir i krompir kao hrana, teški poslovi i ishrana, prirodni priraštaj stanovništva i drugo. (1, 4,)

Profesor Batut je zaslužan za ogroman doprinos je u osnivanju i organizaciji, Medicinskog fakulteta u Beogradu, svoje viđenje i potrebu za osnivanjem fakulteta objavio je 1899.godine. Bio je redovan profesor i rektor na Velikoj školi u Beogradu, vodio katedru higijene i sudske medicine. Po osnivanju Medicinskog fakulteta u Beogradu 1919. godine, izabran je za redovnog profesora. Penzionisan je 1924.godine. Počasni doktor Medicinskog fakulteta postao je 1926. godine. Njegov izuzetni doprinos je i u razvoju Arhiva za celokupno lekarstvo 1872. godine, časopis Srpskog lekarskog društva, čiji je bio glavni i odgovorni urednik. (6, 7)

Pored neprekidne borbe za unapređenje narodnog zdravlja, njegova osnovna zasluga je što se izborio za ravnopravni odnos kurativne i preventivne medicine, jer kako je govorio: „ već su u starom dobu shvatili Medicinu kao znanje i veštinu sa dvojakim zadatkom: „da zdravima zdravlje čuva i unapređuje, a gde u tome ne uspe „da bolest leči“. (6, 7)

Ovo je kratak prikaz rada profesora Batuta, o njemu se može pisati i pričati dugo i nepresušno.. on je utemeljivač preventivne medicine u Srbiji lekar i humanista učitelj i prosvetitelj...osnivač Medicinskog fakulteta. čovek koji je imao odgovornost prema svom narodu živeo i radio za svoj narod!

I na kraju, profesor Batut je rekao sledeće, citirajući reči svog učitelja Luja Pastera: „Istina je da je nauka internacionalna, ali svaki naučnik mora biti nacionalista“. A dr Batut dodaje: „ To jest čovek koga i u svom narodu zagreva ljubav prema narodu, iz koga je ponikao i kome sve svoje snage duguje“.

Literatura

1. Dragić M. Prof. dr Milan Jovanović Batut kao zdravstveni prosvetitelj. Srp. Arh. Celok. Lek. 1962; 90(9): 889- 891.
2. Vomela S. Profesor Dr Milan Jovanović Batut, Patriarcha jugoslavské zdravotnické kultury. Věstník Čsl Lékař 1937; 42:1-14.
3. Petrović M. Prof. dr Milan Jovanović Batut. Srp Arh Celok Lek 1940; 68(10):481-4.
4. Chloupek D. O dr Milanu Jovanoviću Batutu. Beograd: Centralni higijenski zavod; 1941.
4. Stanojević V. Prof. dr Milan Jovanović Batut (1847-1940). Ličnost i delo. Srp. Arh. Celok. Lek. 1962; 90(9):883-6.
5. Berber S. Dr Milan Jovanović Batut. Zdravlje na dlanu. Biblioteka "Zdravlje" dispanzera za kardiovaskularne bolesti. Sombor, 1983
6. Jović P. Milan Jovanović Batut (1847-1940). U: Život i delo srpskih naučnika. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti. Biografije i bibliografije. Knj. VIII, II odeljenje; 2002.

Primljeno/Received: 17.1.2017.

Prihvaćeno/Accepted: 5.2.2017.

Correspondance to:

Branislava Stanimirov
Dom zdravlja "Novi Sad"
Novi Sad, Srbija
Tel: 064 13 55 314
email: bonsa@beotel.rs
